

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

РЕЦЕНЗІЇ

КРИМІНОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

(рецензія на видання: Богатирьов І. Г. Російсько-українська війна: погляд кримінолога : монографія. Київ : ТОВ «АДЕФ-Україна, 2023. 244 с.)

Предметом монографії відомого українського вченого-кримінолога Івана Богатирьова є тематика про повномасштабну війну, яку розв'язала російська федерація проти України 24 лютого 2022 року. Проблема дослідження посилюється ще й тим, що видання присвячене річниці вторгнення ворога на територію нашої держави. Викладений матеріал відповідає науковому пошуку, а саме кримінологічному напрямку дослідження.

На цьому тлі монографічне дослідження І. Богатирьова потребує ретельного осмислення та аналізу того, як на очах цивілізованого світу російською федерацією була вчинена безпричинна воєнно політична трагедія небувалих масштабів за останні 70 років багатотисячними вбивствами мирних людей та знищенням цілих міст і сіл України.

Автор роботи розпочинає своє дослідження з факторного аналізу історичних, політичних, економічних, соціальних, психологічних та воєнних чинників російсько-української війни. Беззаперечно, російсько-українська війна показала не лише незламність духу українців, вона об'єднала на фронті всіх: військових, вчених, журналістів, хліборобів, інженерів, кондитерів, медиків, політиків. Кожен вбачає своїм обов'язком допомогти Збройним Силам України якнайшвидше вигнати ворога з України. А тому всі вмотивовані на Перемогу.

І. Богатирьов переконаний у тому, що вітчизняна кримінологічна наука в умовах російсько-української війни здатна опрацювати всі проблеми, спричинені збройною агресією рф проти України, оскільки вчинені ворогом злочини на нашій території мають отримати не лише правову оцінку, а й прайти кримінологічну експертизу.

У зв'язку з цим кримінологія як наука, що вивчає детермінанти злочинності, осіб, які її вчиняють, жертв злочинів і шляхи запобігання злочинності, має дати адекватну відповідь на ті суспільно небезпечні виклики, з якими вітчизняна наука стикнулася під час повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Надалі ця ідея проходить крізь увесь зміст монографії І. Богатирьова.

Далі у роботі автором здійснено поглиблений кримінологічний аналіз злочинності в умовах російсько-української війни, зокрема: розкрито криміногенну ситуацію в Україні в умовах цієї війни; надано прогнозовані версії нападу російської федерації на Україну; запропоновано кримінальне покарання та невідворотність його застосування до злочинців в умовах війни; показано кримінологічні заходи запобігання та протидії вчинення ворогом злочинів в умовах російсько-української війни. Виокремлено загальносоціальне, спеціально-кримінологічне та індивідуально-профілактичне запобігання та протидію злочинності в умовах російсько-української війни.

У зв'язку з цим робиться висновок, що на цьому тлі відбувається відставання державно-правового контролю над злочинністю, а небезпечний її рівень вимагає активного курсу на запобігання кримінальним правопорушенням. Водночас у державі поки що не сформовано ефективної системи боротьби зі злочинністю, недосконалою є її законодавча основа, а засоби, що застосовуються, не завжди є ефективними. А тому все це вимагає створення надійного науково-практичного підґрунтя, вдосконалення форм, методів та заходів кримінологічної діяльності.

У роботі також аналізується кримінологічне вчення про особу, яка вчиняє злочини в умовах російсько-української війни, та їхні жертви. При всьому різноманітті підходів кримінологів до вивчення особи злочинця в різних кримінальних ситуаціях, війна не є винятком, а вичерпним є поняття такої особи як сукупності соціально значущих ознак і відносин, що характеризують її як винну у вчиненні кримінального правопорушення людину з низьким соціальним рівнем самоконтролю.

Отже, досліджуючи кримінологічну характеристику особи злочинця, І. Богатирьов в цій частині виділяє декількох осіб. По-перше, це військово-політичне керівництво рф, оскільки саме воно послало свої збройні сили вчиняти кримінальні правопорушення на території суверенної, незалежної правової держави, якою є Україна. По-друге, це військовослужбовці та їхні командири, які безпосередньо вчиняють на території України тяжкі і особливо тяжкі злочини. По-третє, це колаборанти із числа громадян України, які вчиняють кримінальні правопорушення в умовах російсько-української війни.

Цілком слушним у монографічному дослідженні І. Богатирьова є розділ 4 «Тест України на перемогу», завдяки якому в дослідженні взяли участь здобувачі вищої освіти Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академія Степана Дем'янчука, які разом із професорсько-викладацьким складом обговорили проблеми вимушених переселенців в межах України та за кордон, місто Н в окупації. Побудовано кримінологічний прогноз, бути чи не бути смертній карі для злочинців в умовах російсько-української війни.

На завершення монографічного дослідження автор у розділ 5 надав поради, як вижити в умовах російсько-української війни. Серед них автор вбачає такі: ніхто не вправі в умовах російсько-української війни нехтувати сигналом повітряної тривоги; в умовах російсько-української війни про власну безпеку і безпеку рідних подбайте самі, не надійтесь, що хтось прийде і захистить Вас і Ваших рідних; не варто ігнорувати заборони військових та правоохоронних органів про небезпеку перебувати в небезпечних місцях (збирання в лісі грибів, самовільне розмінування, зупинка транспортного засобу на узбіччі тощо), адже саме ця заборона зможе забезпечити наше з Вами життя; контролюйте свої дії в будь-яких кризових ситуаціях і вирішувати проблему слід не емоціями і доказами, хто більше зробив для перемоги над ворогом, а згуртуватися і об'єднатися, щоб ворог назавжди забув дорогу на нашу землю тощо.

Рецензована праця І. Богатирьова, безумовно, є важливим внеском у розвиток вітчизняної кримінологічної науки, в якому висвітлено сучасні підходи та тенденції дослідження російсько-української війни. Дослідник в цій науковій праці засновує низку висновків, рекомендацій та практичних порад, які дозволяють більш глибоко збагнути геополітичні проблеми виникнення 24 лютого 2022 року повномасштабної російсько-української війни.

Монографія відкриває новітній напрямок для кримінологічної науки, наповнює її новим змістом та виражає її цілісний розвиток. Вона може бути корисною для широкого кола читачів, зокрема: академічної спільноти; здобувачів вищої освіти; аспірантів; науковців та працівників правоохоронних органів.

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор юридичних наук

Олександр МИХАЙЛИК[©]

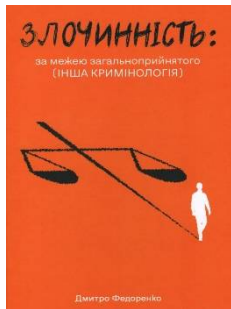
професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності

(ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»,

м. Київ, Україна)

НОВИЙ ПОГЛЯД НА ЗЛОЧИННІСТЬ КРІЗЬ ПРИЗМУ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

(Рецензія на видання: Федоренко Д. В. *Злочинність: за межею загальноприйнятого (інша кримінологія)*. Київ : Видавничий дім «Дакор», 2023. 232 с.)

У 2023 році в науковому просторі з'явилося цікаве, унікальне видання «Злочинність: за межею загальноприйнятого (інша кримінологія)», підготовлена Дмитром Федоренком. Рецензентами цього видання є досвідчені вітчизняні кримінологи Андрій Бабенко та Сергій Лисенко. Однозначно, вихід наукового продукту про злочинність – це збагачення теоретико-прикладних засад кримінологічної науки. Не є винятком і праця Д. Федоренка. У ній автор відійшов від традиційної структурно логічної схеми вивчення кримінології, яка є сталою в освітньому процесі підготовки здобувачів вищої освіти, запропонувавши власну інтегровану модель розуміння злочинності у XXI столітті.

При цьому варто наголосити, що дана книга, на думку її автора, є і підручником, і водночас белетристикою, а тому вона пропонується широкому загалу читачів. Тому варто погодитися з автором книги, що злочинність – це погано, більше того, незважаючи на величезні витрати на правоохоронну систему, злочинність чомусь не зменшується, змінюються лише способи зовнішньої діяльності.

Що стосується поняття злочинності і того, хто насправді є «злочинцем», на нашу думку, започатковує певну наукову дискусію, оскільки злочинність – це абстрактне поняття, його неможливо осягнути, внести фізичні корективи тощо, а злочинець – це конкретна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності, вчинила кримінальне правопорушення (злочин або кримінальний проступок) і має за це нести покарання. Під час відбування покарання вона проходить три стадії свого життя; соціалізацію, ресоціалізацію та реінтеграцію. А тому держава та суспільство можуть вплинути на її поведінку.

Отже, проблема попередження злочинності є вкрай актуальною на глобальному та загальнодержавному рівнях, а тому вона розглядається вченими, як пріоритетний напрям протидії та запобігання кримінальним правопорушенням. Саме вчинення особою кримінальних правопорушень, їхня структура, тенденція, географія, детермінанти, жертва, рівні протидії та запобігання і складають у сукупності злочинність. Відсутність цих складових говорити про злочинність – марна трата часу, оскільки це будуть філософські роздуми та міркування.

З розвитком демократії, удосконаленням механізму захисту прав і свобод людини відповідної реконструкції потребує й уся вітчизняна система організаційно-правового забезпечення попередження злочинності. Ефективне вирішення цієї проблеми в сучасних умовах неможливе без проведення ретельного й комплексного кримінологічного аналізу злочинності взагалі і її проявів зокрема. Такий висновок ґрунтується на предметі дослідження, запропонованим Д. Федоренком.

На нашу думку, книга Д. Федоренка не є завершеним самостійним науковим дослідженням, оскільки в ньому автор ставить проблемні питання, відповідь на які можливо дати тільки з часом. Не проводячи паралелі власного бачення проблеми злочинності, проаналізуємо лише факт з даного автором дослідження. Так, у підрозділі 8.1 «Причина криміналізації діяння – бажання» автор на с. 71 переконує читача, що головна і єдина «причина злочинності – законодавець (влада), який створив кримінальний закон. Це не зовсім так? Кримінальний кодекс України готувався великою групою вчених, обговорювався в державних і недержавних інституціях, зокрема і в ЗВО. До речі, він пройшов процедуру обговорення у Верховній Раді України і тільки після цього, був проголосований і прийнятий.

Крім того, Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довілля, конституційного ладу України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також

запобігання кримінальним правопорушенням.

Наразі готується новий Кримінальний кодекс України і вже другий рік триває його обговорення. І насамкінець, уявімо собі, що наші з вами права і свободи не захищені законом. Тому наукові положення, висновки і рекомендації автора потребують детального аналізу, оскільки вони ґрунтуються на кількості уже відомих широкому загалу постулатів.

Загалом, для кримінологічної науки праця Федоренка Д. В. «Злочинність: за межею загальноприйнятого (інша кримінологія)» є досить цікавим практичним продуктом, оскільки автор здійснив спробу шляхом власного міркування про злочинність донести до широкого загалу проблеми, які обговорюються серед наукової спільноти, але результати цих обговорень поки не на часі. Очевидно, що кримінологія, як наука, і як навчальна дисципліна переживає не найкращі часи, а тому і погляди вчених на злочинність, її детермінанти, особу, яка вчиняє кримінальне правопорушення, жертву злочину та заходи запобігання злочинності різняться і мають низку суперечностей, оскільки запит на соціальну справедливість не завжди відповідає нормам національного законодавства.

Як вважається, значна частина викладених автором у цьому виданні критичних зауважень є не тільки корисними для кримінологічного сприйняття злочинності за межею загальноприйнятого, а й для їх опрацювання в межах кримінально-правового циклу (кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого права). Ця книга є досить корисною, оскільки в ній є посилання щодо критичного сприйняття злочинності не тільки правниками, а і філософами, соціологами та психологами. Найціннішим є те, що вона закладає паростки нового погляду на аналізовану проблему.

РЕЦЕНЗЕНТ:

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України*

Іван БОГАТИРЬОВ[®]

*професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Державного університету «Житомирська політехніка»
(м. Житомир, Україна)*

Катерина ГЛУХОВЦЕВА

*професор, доктор філологічних наук
(Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Полтава, Україна)*

СЛОВО, ЩО ПРОРОСТАЄ ЗЕРНОМ

(А. М. Поповський про мову)

Анатолія Михайловича Поповського знають у кожному обласному центрі України, адже він як відомий мовознавець, доктор філологічних наук, професор побував на багатьох конференціях, як освітянин і просвітянин – на всеукраїнських наукових заходах. У січеславському краї про нього говорять як про висококласного лінгвіста, краєзнавця, поета, журналіста. В Україні він знаний як дослідник мови художньої літератури, фольклору, лінгвістичної спадщини, преси Полтавщини 2-ї половини ХІХ— початку ХХ ст. Учений започаткував наукову школу з проблем вивчення мови творів тих письменників, що були вилучені з історичного процесу формування української культури. У полі зору дослідника також лексикографія, діалектологія, ономастика, термінологія, дериватологія, риторика, синтаксис. Анатолій Михайлович – автор більше як 996 праць. Найбільш відомими з них є: «Значення південноукраїнських степових говорів у формуванні літературно-

© І. Богатирьов, 2023

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4001-7256>

vanbogatyrov@gmail.com

національної мови» [Поповський 1989], «Південноукраїнські джерела в історії формування української літературної мови» [Поповський 2018], «Дешифрація про українські прізвища» [Поповський 2020] та багато ін.

Немає мало написав дослідник і науково-популярних праць, у яких порушує зловідомі лінгвістичні питання. Адже не втрачають своєї актуальності й описи особливостей культури мови і мовлення («Чинники та античинники культури сучасного українського мовлення» [Поповський 2007]), і проблема державного статусу мови титульної нації в Україні («Державність української мови: декларації і дійсність» [Поповський 2001]), і двомовність, полімовність та диглосія, їхня сутність і нерідко підміна понять («Зросійщення українських прізвищ» [Поповський 2015]), і функціонування кальок («Деградаційна сила кальки» [Поповський, 2022]), і сучасні тенденції в освітньому процесі («Світоглядні позиції в освітньому процесі в умовах війни. Освіта в умовах війни: реалії, виклики та шляхи подолання» [Поповський 2022]), і ще ціла низка цікавих і нагальних питань.

А. М. Поповський плідно працює з обдарованою молоддю. Уклав дві поетичні збірки *“Молода муза Січеславицини”* (1998, 2000), альманах *“Поетична Феміда”* (2004). Серед його вихованців шість членів Національної Спілки письменників України – *Наталія Кривенко, Леся Мудрак, Леся Степовичка, Наталія Дев’ятко, Юрій Шковиря, Людмила Степаненко*; призер Всеукраїнського конкурсу художньої прози 2000 року *Алла Серова*; двадцять підготували й презентували поетичні збірки: зокрема, *Вікторія Дубинець* – “*Стежками душі моєї*” (2002), «*У коловерті днів...*» (2010); *Володимир Півень* – “*Колір і простір*” (2002); *Інна Баклан* – “*Запали свою зорю*” (2003); *Ольга Журавель* – “*Акварелі смутку*” (2004); *Тетяна Мартиненко* – “*Чомучка*” (2004); *Людмила Степаненко* – “*Хочу сказати...*” (2004), “*Думки мої*” (2006), “*Василь Симоненко. Поетичні переклади*” (2010); *Марина Яланська* – “*Симфонія душі*” (2004); *Ірина Зеленська* – “*І словом, і правом...*” (2005); *Наталія Юрчук* – “*Тасмниця серця*” (2005); *Наталія Дев’ятко* – “*Три кроки до Світанку*” (2005); *Ірина Олійник* – “*Від серця до серця*” (2005); *Вікторія Черничко* – “*Коли тривога поселилась у душі*” (2006); *Ольга Чорна* – “*Розум душі*” (2006); *Олександра Казанко* – “*Я так закохана в життя...*” (2009); *Юлія Смоляк* – “*На крилах юності*” (2012); *Анна Томчук* – “*Танок кохання*” (2013); *Роман Южека* – “*Країно рідна, я завжди з тобою*” (2020); *Володимир Приловський* – “*Вдыхая звездный аромат...*” (2020); *Оксана Підгурська* – “*Не оскверняйте душ чужих словами*” (2021), *Андрій Карпенко* – “*Кохання, загартоване війною*” (2023).

До рідного слова прикута увага ліричного героя і в поезіях *Анатолія Михайловича*: взяти хоча б книгу *«У роздумах плінного часу»* [Поповський 2020]. У цій збірці поет виявляє себе, за словами відомого літературознавця *Миколи Дмитренка*, автора переднього слова до названого видання, як «оборонець рідного слова», «щирий патріот», знавець роду і народу, тисячолітніх традицій, козацького духу і пісень [Поповський 2020, с.5]. Не випадково епіграфом до книги автор обрав такі рядки:

*У слові закарбовано геть все –
І значення, і сила й мудрість світу...
Злосливе – раниць, щире – вознесе
До творчих істин Божого завіту* (АП, с. 3).

До мови, у якій закарбовано силу і мудрість рідного народу, відтворено його ментальність, автор ставить так само, як до істин Божого завіту, бо святощі рідної мови сприймаються серцем і душею її носія. Багатство виражальних засобів української мови, про яке йшлося у висловлюваннях багатьох знакових для історії України постатей, не хвилює лише байдужих і тих, хто мовою не володіє. Тому таким зрозумілим і доречним є зауваження ліричного героя: «Багата ж ти еси, народна наша мово!». Але про це треба не тільки знати й говорити: конче необхідно цю істину засвоїти, збагнути, відчутти. І туг поет звертає увагу на мовну особистість, від якої залежить шлях подальшого розвитку рідної мови. Цьому носієві мови автор віддає шану, бо впевнений, що така свідомо особистість здатна передати мовні багатства нащадкам:

*Усе, що серцем сприйняте й зігрите,
Озвучене живим і рідним словом, -
Багата ж ти еси, народна наша мово!
Хвала тому, хто суть її збагне
І як святиню передасть нащадкам* (АП, с.7).

Мистецьки, по-справжньому мудро А. М. Поповський намагається нагадати читачам відому істину, загострити їхню увагу на тому, що українська мова автохтонна, вона розвивається народом у своєму природному, історичному й культурному середовищі, де кожному відомі запекла відважна боротьба запорозького козацтва за волю і заповіт Тараса Шевченка створити нову й вільну державу на наукових засадах демократії, рівності, у якій нарешті б українська мова засяла потужними засобами мудрості, чистоти думки й слова, краси й образності, а не накопичувала убогий суржик чи сленг, які в нас прийнято образно називати бур'яном. Така свідомо особистість, як постійний користувач мови, має бути в центрі уваги громадськості: її треба всіляко заохочувати під час навчальної діяльності й на виробництві, підтримувати у бізнесовій сфері і правлячих колах:

*І ми живем, і мова живе з нами,
Й козацький степ, овіяний вітрами,
І вольниця Богдана Січова,
І заповітній Шевченкові слова...
Живем і засіваєм Дике поле,
Й щоразу маєм різні врожайі...
Благословен, хто бур'ян мовний поле
Й оберігає мовні устої свої (АП, с.8).*

Нерідко при читанні віршів вражає стислість авторської думки, що постає скупими штрихами конкретних фактів, які можна назвати художніми деталями. Зокрема, щоб переконати носія мови, довести необхідність любити й берегти кожне рідне слово, Анатолій Михайлович згадує про такі питомі риси української мови, як милозвучність і мелодійність, називаючи це евфонією; вишуканість виражальних засобів і синонімічне лексичне, морфологічне та синтаксичне багатство, котрі дозволяють мові потужно розвиватися в усіх сферах, бути поліфункційною і динамічною системою:

*Плекаймо, бережімо рідне слово
І вознесімо на духовну висоту.
Віками гноблену нашу прадавню мову,
Й евфонію, красу і чистоту (АП, с. 10).*

Автор упевнений, що з часом народ прозріє, і підступних ворогів рідного слова буде викрито: *У зраї звироднілих блазнів, запроданців і хижаків нехай гартується твій гнів, а слово Боже осяває хто з гадів гад ... (АП, с.22)*

Провідним засобом образності мови віршів поета є метафора. Автор рідну мову називає *материнською*. Такий епітет помічаємо в поезіях різних авторів: Івана Багряного, Валентина Бичка, Дмитра Білоуса, Надії Красоткіної. Підсилений займенником *моя*, вислів *мова моя материнська* авторизується, інтимізується, стає засобом оцінки, меліоративом, здатним викликати почуття ніжнього ставлення співрозмовників один до одного при задушевній бесіді:

*Мова моя материнська!
Мова трагічної долі ...
Скільки ж років у неволі
Сила терзала чужинська! (АП, с.8).*

Рідну мову автор називає *пишиним садом, зорею світанковою*. Їй не дають спокою *власні й чужі супостати*, які ведуть її в *пути імперського брата, ніби під конвоєм*. Автор шкодує, що *обранці народу* не дбають про розвиток української мови, і попри те, що мова – *нації риса всевладна*, не дають мові *шлях торувати державний*:

*Де ж той господар незламний? І
Де ж ви, обранці народу? І
Мові козацького роду
Шлях торувати державний!
Мово моя! Невмируца
Нації риса всевладна (АП, с.8).*

Нерідко Анатолій Михайлович вводить у тканину своєї поезії рідковживані, діалектні чи архаїчні лексеми, влучні фразеологізми, характерні для високого стилю мовлення, що посилює експресивність, створює атмосферу шляхетності, вишуканості, досконалості, захищеності: *Ось тут тримаєм пильно вушка / І правди **суть** бережемо. /*

Де перст «мовчать!» - не мовчимо. / Виховуємо державні кпини / На честь своєї України (АП, с. 118); *Ще не зів'яв квіт славних Наливайків* (АП, с. 112); *Де знайти ті найкращі слова / за ту щирість, хосенність і слово науки* (АП, с. 129); *Усміхнеться щиро Доля із мовного поля* (АП, с. 112).

Значну частину поетичної збірки віршів А. М. Поповського складають посвяти відомим філологам України і світу та віншування, якими він обдаровував друзів і колег. З цих творів бачимо, що автор відповідально ставиться до поезії, бо не любить, коли просто псують «Мелодію і слово, й біле полотно» (АП, с. 28). Натомість щиро зізнається: «Я ту поезію люблю, Яка бере мене за душу» (АП, с. 21).

Про що б не говорив письменник, він завжди знаходить потрібне слово: для студентів – *напутнє* (АП, с. 44), для друзів – *рідне, материнське* (*Але, де б не були, материнські спливали слова: «Не бувають легкими нескінченні дороги» ...* (Валентині Тальян; АП, с. 86)), ті, що *зігрівають душу* (*Я дякую, мій друже золотий, за ті слова, що душу зігрівають* (Іларіонові Хайлику; АП, с. 87)).

Більшість адресатів, яким автор присвячує свої вірші, цінують рідну мову, тому природним є побажання й надалі відчувати красу і силу слова: (*Хай не згаса яскрава зоря / І сила слова, й велич Кобзаря* (АП, с. 84)); гідно йти стежкою, на якій *Не зраджувала мова лиш одна* (Аллі Подворчан; АП, с. 72); любити мову синівською любов'ю (*Будьте ще стільки здорові, Кохайтесь у рідному слові* (Михайлові Лесіву; АП, с. 86)).

А. М. Поповський розуміє й цінує діалектне мовлення. Не випадково він у народній мові степової України вбачає *чисте джерело* (*Формує свято лише глудз здоровий й джерела чисті січової мови* (Роману Михайловичу Коцюбі; АП, с. 81)), у польській говірці – *святий оберіг, мовознавчий врожай* (*А записано скільки у мандрах від хати й до хати?! Це ж твої говірковий польський святий оберіг. На якому сам зріс і – достойні твої кандидати* (До Миколи Никончука; АП, с. 89)). Він віншує тих учених, які все життя досліджували мову: *Для пані Ніни мова й Буковина / Були життям, як птиці два крила* (Ніні Гуйванюк; АП, с. 90); *А Ваше серце все сприймало: Добро і холод, і тепло. Воно до Слова озивалось. І рідне слово берегло* (Надії Миколаївні Сологуб; АП, с. 91); *В науку Вам доля стелила доріжку тернисту. А рідная мова і сил, і снаги додавала* (Григорієві Півтораку; АП, с. 92); *А наша зброя – українське слово, Той гострий меч для лютих ворогів І заповіт Шевченка, і жага Франкова, І вічний клич загиблих і нескорених борців* (Марії Федурко; АП, с. 98).

До змалювання образу Бога як всеушого розуму і справедливості, творчого начала поет вдається у численних звертаннях (*Отче, Боже, Господи, Всевишній*) і побажаннях: *Пошли нам в Новому достойної долі / І виведи, Отче, на праведну путь* (АП, с. 43); *Пошли нам, Господи, учителя свого / По образу й по духу українця. / А не зальотника, хамлюгу і злочинця. / Пошли нам, Господи, й благослови його* (АП, с. 41); *Радіймо плину світобачень / На різних відстанях доріг... / І хай Вам творчий і обачний / Господь дарує оберіг* (АП, с. 79); *У суєті нарад й законів до наказу, / І творчих дум у вирі сприйняття / Хай Вас Всевишній береже щоразу / Від всяких кривд буденного життя* (АП, с. 80).

Одним з улюблених засобів образності А. М. Поповського є тавтологія – різновид плеоназму, спеціальне або випадково повторення тих самих спільнокореневих або близьких за значенням слів, виразів з метою надання художньому мовленню емоційно-експресивного значення (Літературознавча, с. 455), що нерідко супроводжується алітерацією задля посилення інтонаційної, інтерпретаційної та емоційної виразності вірша:

*Усміхалась тоді, коли радість усім дарувала,
І бентежилась гірко, як зненацька охоплював сум...
І в своїй самоті, ніби в панцир тихенько ховалась
Їй поринала сама в самоту осамітнених дум... (АП, с. 34);
Хай святістю освятиться світлиця,
Й в достатку страв сія святковий стіл (АП, с. 98).*

Для цього поет нерідко використовує прізвиська тих науковців, кому присвячено вірш: *З роду мисливих людей* (Володимирові Андрійовичу Мисловому; АП, с. 72); *Терсь Тертишник відтак на вістрях охоронних* (Володимирові Тертишнику; АП, с. 73); *Ви ж бо Доненко із того козацького Дону* (АП, с. 74); *І для Тягло добром усе тяглося / На многії щасливі літа* (Любові Тягло; АП, с. 78); *На кафедрі нашій, як кажуть, традиції стали: / Тримаємось mocno у супряжній парі. / Невтомно працюють і люблять профмандри / Дві Алли, дві Олі, Наталі, Тетяни і дві Олександрі. / Лише усамітнились чемно і так*

самочинно / Олена, Юлася, Ганнуся, Євгенія і Катерина. / Усім цим загалом встигає колесить Колесник. / Встига насварити, поглядить, попестить (АП, с. 78).

Вдалими є випадки, коли автор вірша вдається до переказування етимології імені чи прізвища науковця: *Славне ім'я Вам батьки дарували, / З світу античного взяте, як вічно живе: / В древніх римлян це ім'я було родове, / Що означає – я сильний, здоровий, міцний* (Валерію Вікторовичу Доненку; АП, с. 74); *У спадок від прадіда-діда свого родоводу / Ви маєте Долю щасливу: / Батьки дарували Вам ймення шляхетного роду, як Божю милість* (Євгенові Івановичу Макаренку; АП, с. 75).

У багатьох віршах ретельно переплетено лінгвістичні терміни й сам фактичний матеріал, зібраний дослідником, якому присвячено поезію:

*На шлях життєвий ніжної Тетяни
Не шкодувала Доля успіхів й невдач.
Збирались виражальні засоби ретельно
З публічних текстів та інформаційних передач.
Було і тяжко, і вельми пекельно, –
Трудилась вперто, спрагло і постійно.
Возводивсь синтаксис в структурі епіфор,
Симплек, антаклаз, паралепс, ізоклон,
Паралелізм, епаналепсис, градація, повтор... (Тетяні Меркулової; АП, с. 114).*

Отже, збірка віршів А. М. Поповського «*У роздумах плинного часу...*», присвячена рідному слову як культурному феномену народу, позначена художньою й змістовою єдністю, насичена засобами образності. Автор виявляє себе як поціновувач щирого, шляхетного й вишуканого слова, творець колоритних метафор, майстер тавтології, доречно вплетеної в художній твір, що стає засобом позитивної характеристики ліричного героя. Лірика Анатолія Михайловича неповторна ще й тому, що в ній лінгвістична термінологія є тією художньою деталлю, яка допомагає уявити, виокремити й актуалізувати ті наукові здобутки, котрі має описувана особистість. У поезії, як і в науковій діяльності, А. М. Поповський знайшов свій шлях, і він неповторний.

Література

- Літературознавча енциклопедія : у двох томах / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. Київ : ВЦ «Академія». 2007. Т. 2 (М—Я). 624 с
- Поповський А. М. Державність української мови: декларації і дійсність. *Мова і культура нації*: зб. наук. праць. Львів. 2001. С. 55-58.
- Поповський А. М. Зросійщення українських прізвищ. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького національного університету*. Вип. 13. Кривий ріг: НПП. Астерікс. 2015. С. 187 – 193.
- Поповський А. М. Світоглядні позиції в освітньому процесі в умовах війни. *Освіта в умовах війни: реалії, виклики та шляхи подолання*. Матеріали II Форуму академічної спільноти. ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури. Дніпро, 2022. С. 44 – 47.
- Поповський А. М. У роздумах плинного часу. Дніпро : Ліра, 2020. 184 с.
- Поповський А. М. Деградаційна сила кальки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Острог : Вид-во НаУДА. 2022. Вип. 13 (81). С. 321 – 324.
- Поповський А. М. Чинники і античинники культури сучасного українського мовлення. *Український смисл. Науково-популярний лінгвокультурологічний щоквартальник*, 2007, №1-2. С. 15-18.
- Поповський А.М. Дешифрація українських прізвищ: монографія. Дніпро: Ліра. 2020. 300 с.
- Поповський А.М. Значення південноукраїнських степових говорів у формуванні літературно-національної мови. Дніпропетровськ : Ліра. 1989. 87 с.
- Поповський А. М. Південноукраїнські джерела в історії формування української літературної мови: монографія. Дніпро : Ліра, 2018. 324 с.